

Bolanguera de dimonis

Àngel Sánchez s'ha pres els desgraciats que busquen la salut del còs per la intervenció de la Verge, des d'un altre punt de vista. El romiatge dels malalts és secular; en les creences actuals sobre la miraculositat de la Verge es barregen, naturalment, antigues llegendes que han donat lloc a què els folkloristes, literats i creients no fanàtics afinin llurs sentits percaçadors d'interessants estudis. I aquests estudis mouen el jove Àngel Sánchez Gozalbo: visita la Balma, despulla la imatge de les seves robes per si sota les faldilles acampades s'amaga una escultura romànica, o bé gòtica, o bé xurriguera. Observa de ben prop com Prats i Beltran, els malalts, però no s'indigna; ans troba una frase bella per a l'esperitada que jau pits enlaire davant de l'altar: "Sembla una estàtua plena d'hel·lènica bellesa", diu. I és que, com hem anotat, unes altres facetes mouen l'interès de l'escriptor. No oblidem, doncs, que l'autor de *Bolanguera de dimonis* és doctor en medicina, folklorista, crític d'art, arqueòleg, erudit de gran autoritat i, des d'ara, escriptor costumista d'amples volades.

El volum—cinquè de la "Biblioteca de Contemporanis"—és un llibre de literatura, però no ben bé de literatura. És un recull de contes, narracions, viatges, investigació artística tot en una peça. Invenció o inspiració, acompanyada d'història, llegenda i arqueologia. Vuit títols, vuit treballs units quasi bé per l'aparició constant de dimonis i per la unitat del llenguatge.

El valencià d'Àngel Sánchez és ben fill de Castelló; té la sentor de les herbes del Mestrat; té el color del nostre cel i alguna vegada és aspriu com aquestes muntanyes d'altíssims espadats i de barrancs profundíssims. Podria fer-se-li el retrat d'usar un

valencià comarcal si València no estigués tan mancada d'autors que posen sobre llurs espatlles la feina de fer circular l'enorme cabal de llengua viva que es perdrà de no anar prompte al corrent del llibre ben escrit. A més, el comarcalisme lingüístic en obres com aquesta, plena de pàgines costumistes, és una virtut. Al costat de les diverses valors hi ha la del llenguatge que, per ésser el Mestrat una de les comarques valencianes on millor es conserva, resulta a través de l'obra un inventari de paraules molt encertadament usades, dignes d'ésser recollides per altres comarques per a engròssir—tasca dels literats—el nostre bell catalanese.

Bolanguera de dimonis s'obre amb "Casament del dimoni de Zorita" i amb "La llegenda de la Verge", dues narracions sobre els embruixats de la Balma. En "Color i forma" hi ha la preocupació dels marxants que treuen cap a terres estrangeres les obres arqueològiques de València, en minva diària del nostre patrimoni artístic. En "La diablesa del retaule" hom conta la vida d'uns pintors quatrecentistes vinculats a Sant Mateu, centre i escola de retaulistes de fama. La descripció de l'obra de l'artista Pere Alemany i l'enumeració de les taules que el tal pintor deixà per tota la comarca i terres d'Aragó entren ja en els límits de l'art, i, naturalment, Joan Sacs haurà de dir la seva paraula docta.

I així tot el volum. Amb les gràcies de l'amor diluïdes en cada història novel·lada, on es recolza l'interès de les contalles, amors una vegada feliços i altres vegades no tant.

Bolanguera de dimonis: menja exquisida literàriament, folkloricament i artísticament considerada...

CARLES SALVADOR

Benassal.

UN LLIBRE I UNA REVISTA

El llibre és editat per la «Societat Castellonenca de Cultura», té per títol «Bolanger de dimonis» i és un aplec de narracions i contes d'Angel Sánchez Gozalbo.

Preciositat de llibre. I encara que els dimonis tenen un lloc destacat en quasi bé tot el recull de proses, no és mai un llibre de turments. Els diables trenen i destrenen històries, però sempre resten motia decoratiu, no tot el motiu del llibre.

L'autor és preocupat per altres qüestions prou més interessants que no la teològica de l'àngel del mal. Per exemple: el folk-lore, l'arqueologia, l'art i la paraula viva. En aquest darrer aspecte «Bolanger de dimonis» no surt de l'escola castellenca que creà Mossèn Joaquim Garcia Girona amb «Seidia», el poema del principi de la reconquista, i que ha seguit J. Pascual i Tirado amb «Tomba Tossals». Es a dir que el volum d'Angel Sánchez Gozalbo al costat del seu merit literari indiscutible té el de contenir el llenguatge viu del Mestrat—comarca valenciana on potser el verb es conserva brillant i perfumat com a cap altra terra de València.—No empalaga ni fadiga, ans el lector retroba amb gust, en cada pàgina, mots vius que ja havia oblidat. Ara tornen a la circulació literària i és un benefici que obtenim per quant recobrant la llengua—com se és dit—recobrem l'ànima de la nostra personalitat catalana.

«Bolanger de dimonis» tot fent literatura a l'entorn de diversos amors d'aires senzills es guarneix de llegendes i de notes d'art.

Benvingut llibre.

***

La revista és «Nostra Novel·la». Que té un any de vida. Publicació hebdomadària edita cada número una novel·la curta, o un conte o una llegenda. En publicar el número 53 surt extraordinària amb la famosa «Rondalla de Rondalles» de Frai Lluís Galiana, escriptor vernacular en els anguniosos anys valencians del segle XVIII.

Aquesta edició va prologada per Francesc Almela i Vives, director. Es tracta, diu, d'una mina de la llengua valenciana, i diu molt bé. Es il·lustrada pel ceramista Josep Mateu.

Els aficionats a replegar obres rares i curioses faran bé d'adquirir aquesta edició, que no és de bibliòfils sinó de vulgarització literària, com correspon a l'objectiu de la revista.

Aconseguir, en València, una revista literària i en valencià l'any de vida és un fet digne d'ésser registrat. I aconseguir signatures solvents ja cau dintre, potser, del miracle. Tot, però, ha estat possible. Per això els fundadors han tingut que reunir-se amb escriptors, artistes i amics de la nostra literatura en

un sopar curull de satisfaccions i de bons propòsits per al segon any de «Nostra Novel·la».

Heus ací alguns noms de col·laboradors: Màxim Thous, Rafel Altamira, Salvador Guinot, Martí Orberà, Frederic Garcia Sanchis, Emili Fonet, Teodor Llorente, Lluís de Val, Ferrandis Luna, Almela i Vives, Martí Ferrando, Duran i Tortajada, Lluís Guarner, Navarro Borràs...

Per fer prosa novel·lada alguns poetes han deixat el ritme i la mesura. Es que estem en elaboració de prosa i en constatar ho ens sentim satisfets. No ens sobren poetes, però els prosistes ens fan molta falta.

CARLES SALVADOR.

LES LLETRES

REVISTA DE LLIBRES

L'Associació per la Cultura de Mallorca ha editat en un volum de més de tres-centes pàgines les «Poesies» de Llorenç Riber. A dos reculls ja coneguts («A sol ixent», «Les Corones») s'afegeix un nou grup de composicions sota el títol «A sol alt». Tenim, doncs, davant els ulls unes «obres completes». No és massa freqüent que els lírics catalans ens ofereixin, en arribar a la maduresa, en visió panoràmica el fruit de llur esforç. La Biblioteca Literària ens ha donat nodrides antologies de Carner i Sagarra. «La Mirada» anuncià fer ho amb altres poetes. El gest d'homenatge que ha suscitat aquesta edició de les «Poesies» de Llorenç Riber és, doncs, ben oportú, i contribuirà, tant com les altres temptatives senyalades, a situar la nostra lírica en condicions d'ésser íntegrament assaborida pel gran públic.

L'obra de Mn. Riber, copiosa i frondosa, reclama ara una atenció que potser li havia estat injustament escatimada. L'esclat d'Alcover i Costa i Llobera dintre l'escola mallorquina ha projectat una relativa penombra damunt els noms que vareu créixer a llur costat. Tanmateix, Llorenç Riber sol bastaria a valoritzar l'aportació mallorquina. La seva poesia sensual, treballada i feliç alhora, plena de colors i de ressonàncies; les seves glosses on tremola, inspirat, el lèxic ric de la llú; les visions i les lletanies sumptuoses de «Les Corones», heu's ací l'obra d'un ver poeta.

La seva Musa ha esdevingut, en els darrers anys, més avara dels seus dons. Vull dir que «A sol alt»—la darrera part del llibre—és la de menor extensió, a despit del llarg temps escolat d'ençà de «Les Corones». Però un seguit de madureses compensen, i potser expliquen, la brevetat. Una «Cançó del camí», de to popular i perfil netíssim, gairebé hi supera aquell tendre «Porqueret de la pellissa» del primer llibre. Folk-lore i humanisme hi nodreixen petits joiells. I «La mort del Pi de Formentor» té, realment, l'alt i la beutat que el record de Costa i Llobera exigia.

TOMÁS GARCÉS.

(De La Publicitat).

F. Almela i Vives: "Pomell de bibliòfils valencians"

La "Societat Castellonenca de Cultura", tan justament elogiada per Joan Sacs, benemèrita dins el camp de la cultura valenciana, té fundada, silenciosament, al costat d'altres publicacions d'investigació històrica, artística i literària, una "Biblioteca de Contemporanis", el volum segon de la qual és aquest breu però polidíssim "Pomell de bibliòfils valencians", redactat per Francesc Almela i Vives, ciutadà de la nostra gran capital del Sud: València. Jove encara per l'edat i ja madur en l'estudi de les Humanitats, al qual es dedica des de l'adolescència, els seus llibres "La Catedral de València", "Sant Vicents Ferrer", la cura, pròleg, anotació i glossari del "Llibre de les dones", de Jaume Roig, i "L'espill a trossos" (poemes), són ja ben coneguts a Catalunya. Ell, valencià, triomfador en llengua vernacle a Barcelona, de València estant, ho és per raó dels seus mèrits. Es per això i per a més ajudar els joves escriptors valencians que la "S. C. de C." ha inclòs aquest "Pomell" en la seva novella Biblioteca literària i d'estudis.

Quin és el contingut d'aquest llibre? En setze apartats estudia les personalitats de divuit senyors enamorats dels llibres. No tants com l'autor podria anotar-hi, però els suficients per a crear atmosfera propícia perquè en dies possibles hom pugui — com diu l'advertiment — alçar un document que condensi tota la bibliofília valenciana, tan fecunda en llibres, en arplegadors de llibres, en enamorats de llibres, en escriptors de llibres. La terra valenciana és una floresta també en aquest sentit llibresc.

Quasi tots els bibliòfils que ara ens presenta Almela i Vives estan rebatejats més pel poeta que conviu amb l'erudit que per l'erudit mateix.

Ell ha aconseguit de voltar els noms i cognoms dels bibliòfils de cada capítol d'un halo que els fa tendres i lírics i que aboca l'interès a la lectura.

Si una paraula sola, de vegades, fa obrir un llibre i la gràcia d'un títol fa llegir una obra, en aquest "Pomell" d'erudició hom troba cent gracioses beutats de llenguatge i, per contra, no res d'encarcarat, virtuts que escassegen en obres sàvies. El lector tindrà, ben segur, per a cada apartat, un anímic somriú i llegirà les biografies molt agradablement, veient florir les gràcies que salten del paper a les ninetes dels ulls per entrar enjogassades al cervell.

El pomell dels bibliòfils valencians que componen el llibre, tal com l'enuncia Almela i Vives, més que homes dedicats a l'estudi semblen imaginats personatges de novella.

cions d'uns quants senyors, fins al segle XIX.

El català d'Almela i Vives és ben normal. En ell no hi ha res de subdialectal, i quan apareix algun dialectalisme és per una ànsia constructora, unitarista, del llenguatge, convenient a totes les comarques catalanes.

A València hom escriu ja com a Barcelona, mostra patent que Pompeu Fabra no ha treballat a soles per al Principat, ans per a tota Catalunya. Els escriptors joves valencians, sabedors de llurs responsabilitats, compleixen llurs deures. La permanent constatació de ço que diem de les pàgines del "Pomell de bibliòfils valencians", el tema del llibre, presentat en forma suggestiva, i les dades erudites que ragen d'un ullal de nobles i actius escorcolls, embolcallades de frases fines i fins poètiques, fan que el segon volum de la "Biblioteca de Contemporanis" de la "S. C. de C.", sortit dels obradors de l'artísà Armengot, de Castelló de la Plana, sigui destinat a ésser divulgadíssim entre els actuals enamorats del llibre català.

CARLES SALVADOR

Benassal.

Vegeu, si no:

"L'Arauxí, súbdit expoliat".

"Joan Mas, o el llibre encadenat".

"Melcior Aracil, el llaurador que llegia".

"Vicents Victòria, el pintor que mentia".

"Antoni Pong, que llegia al llit".

"Manuel Martí, l'exiliat d'Alacant".

"Joan Churat i Saurí, l'home de brusa".

Hi ha encara: "Joan Baptista Pérez, el bisbe de Segorb"; "Pérez Bayer, fundador de la Biblioteca Universitària de València"; "Bernat i Baldoví, satíric, sempre satíric"; Serrano i Morales, el valencià que no era de València... I d'altres.

Des de l'Arauxí fins a Serrano i Morales s'estenen tots els segles cristians. Es àrab, doncs, aquest Arauxí, que fou expoliat per un rei de València, Abendinon de nom. El rei va fer portar al seu palau unes deu arroves de llibres... El bibliòfil va amagar-ne, però, una tercera part dels que posseïa, per tal de no ésser robat totalment.

Després presenta el bibliòfil del segle XV, Joan Mas, capellànet, qui disposà, en testament, que el llibre "Comprehensori", un dels primers o bé el primer incunable valencià, imprès per Palmart en febrer del 1475, restés a la parròquia de Sant Martí, subjectat amb una cadena perquè mai no es pogués perdre...

Del segle XVI presenta Melcior Aracil, el llauradoret lletraferit que "anava darrera l'haca grossa i rodona bevent la ciència gramatical o musical — volia fer-se eclesiàstic i no ho aconseguí — mentre la rella obria els camins paral·lels entre garrofera i garrofera, sota la rosa purpurina del sol".

Per què seguir la llista? El llibre, ple de curiositats i anècdotes erudites, va desenvolupant la vida i afi-

26 febrer 1929

LES LLETRES

Festa de poesia valenciana

Tal com havia estat anunciat, abans d'ahir, a les set de la tarda, es va celebrar a la Sala Parés aquesta simpàtica festa, en la qual varen intervenir Joan Estelrich, la senyoreta Roser Coscolla (encarregada de recitar els poemes) i el nostre col·laborador Artur Perucho.

Tenint per fons les magnífiques pintures de Genar Lahuerta i Pere Sánchez, i davant un públic nombros i selecte, Joan Estelrich va dir unes apassionades i justes paraules proemials. Parlà del que representa l'aportació valenciana actual a la nostra cultura, la qual, de cada dia més, es va estructurant i constituint amb una solidesa indestructible. Féu un elogi dels joves poetes valencians, dels joves artistes, que vénen a casa nostra amb el bagatge de llurs ritmes i de llurs teles, i amb un entusiasme juvenívol i un afany de germanor que fa concebre les més altes esperances.

Amb el seu habitual verb càlid, va fer una dissertació digna de totes les lloances, que el públic va rebre amb sorollosos aplaudiments.

Tot seguit, la senyoreta Coscolla començà a recitar els poemes que havien estat anunciats. De primer va llegir el poema d'Anna Maria, la pubilla de Carlet, de Miquel Duran; després, "L'home del clavell blanc" i "Papagais", de Francesc Almela Vives, composicions que formen part del llibre d'aquest autor "L'espill a trossos", publicat de fa poc dins la Col·lecció "L'Estel", de València. Amb una excel·lent matissació seguí llegint poemes de Salvador Verdeguer, Enric Navarro-Borràs, F. Caballero, Pasqual Asins i Josep Maria Bayarri.

El públic va escoltar amb veritable delectança la lectura de dues elegies del poeta castellanenc Bernat Artola, profundes de pensament i belles de forma, en les quals s'endevina sovint la severa influència d'Ausias March.

Després d'aquests poemes, la senyoreta Coscolla va llegir-ne d'altres de tendència força diferent, per tal de palesar la flexibilitat de la poètica valenciana actual. Els vibrants ritmes avantguardistes de Thous Llorenç ("Vol"), de Carles Salvador ("Migdia", "Pluja d'estels") i de Joan Chabàs (dues petites i encisadores composicions) s'estengueren per la sala amb un ressò de veus noves, i fóren molt aplaudits.

Finalment, Artur Perucho va cloure l'acte amb un breu parlament, en el qual va fer constar que el fet de portar a Catalunya una mostra de la poesia valenciana actual, no volia significar que ell n'estés gaire satisfet. Es pot ésser benèvol — va dir — amb les valors espirituals alienes; amb les pròpies cal ésser exigent i desitjar que segueixin un camí ascensional, la qual cosa sols és aconseguida quan mai no

s'està satisfet de la tasca realitzada.

Va fer constar també dos fenòmens (un d'artístic i un altre de mena diferent). Aquests són: que el conreu del propi idioma es va estenent a València de cada dia més, com ho palesen les poesies recitades, les quals són escrites amb un llenguatge perfectament emmotllat a l'ortodòxia gramatical de l'Institut, i el fet que els artistes valencians més importants que aquest any han exposat a Barcelona han redactat en català llurs catàlegs, així com també que l'avantguardisme hagi arrelat a València, mentre Mallorca té una poesia clàssica, i el Principat, eclèctica: l'altre és que el valencianisme, que havia estat una força insignificant en mig de l'ambient d'indiferència que el voltava, ha esdevingut robust (i encara ho serà més) d'ençà que l'ambient se li ha fet francament hostil.

Va acabar el seu parlament amb paraules d'esperança per a un esdevenidor que tots desitgem que no sigui gaire llunyà.

Per la nostra part fem constar — senzillament — la simpatia amb què hem vist aquesta festa i el nostre desig que no sigui l'última semblant que es faci.

LES LLETRES

UN "PROSES DE VIATGE"

d'E. Lòpez Chavarri

(Col·lecció "L'Estel". València)

per Carles Salvador

Vers l'any 1916 els joves valencianistes residents a Barcelona iniciaven la publicació de llibres valencians. Miquel Duran i Tortajada era el director d'aquella "Biblioteca València" que ben prompte s'estroncà. El primer volum, un aplec de croquis titulat "De l'horta i de la muntanya", era de l'escriptor Eduard Lòpez Chavarri i producte d'unes excursions. Han passat els anys i ara la valenciana col·lecció "L'Estel" reuneix unes altres proses del mateix autor, i així mateix d'excursions, que per ésser una mica més llargues hom estampa amb el nom de viatges.

Es de notar com la producció dels escriptors del sud català pren els viatges de la prosa més o menys poètica però orientada a estratificar la literatura. Abans els llibres que hom publicava a València eren quasi tots de versos; ara ja constatem que són els de prosa els que prenen el cor dels escriptors. El balbuçig valencià es torna veu i la sonoritat va fent-se clara.

Tres són els viatges que componen aquest volum de Lòpez Chavarri, el musicòleg periodista:

A Mallorca.

A la serra Mariola.

A la comarca del Mestrat.

L'autor va a Mallorca no com un turista encastellat en admiració de bel·leses a data fixa, ans prefereix no saber quan s'ha d'entusiasmar. Ell vol rebre el cop de l'emoció en tota la seva puresa i lliurant-s'hi sense reserves; així—diu—resulta sempre més viva la realitat, més atractivola en la seva presència. Així, la Capella orfeònica de Manacor li produeix l'efecte d'una calma suau d'instintiva delicadesa. "Era allò—explica—un art que tenia la serena ingenuïtat de l'ànima mallorquina sense refinaments de decadència ni artificis teatrals."

Gaudeix de la festa del Corpus a Pollensa amb els típics personatges de la processó: l'incansable Sant Joan "palós" dansaire, les "Aguiles" tendrals abillades d'estranya faisó i balladores d'una contradansa ben pausada...

Al castell del Rei fa estada l'autor. Hi conviu amb Santiago Rossinyol i Joaquim Mir. Art i facècies. I—d'interès per als hemerotecaires—la fundació d'un periòdic d'un sol número,

"L'Eco del Castell del Rei", fet amb l'humor i l'enginy més esvalotat, amb prosa i versos de Rossinyol i Mir i amb dibuixos de Maria Rossinyol i Lòpez Chavarri.

La segona part del llibre és dedicada a narrar el seu viatge per la serra Mariola, alacantina, la dels perfums, la dels deliciosos reconcs florits. Agres, la petita vila de pura, clara, fresquíssima aigua filla de les neus. Conçentaina, la rica vila que fou de Roger de Llúria, l'almirall que omplí de massissa glòria la marina catalana fins al punt que donà peu a aquè Pere el Gran digués que tots els peixos de la Mediterrània havien d'estar marcats amb les barres del nostre escut. Avui, Conçentaina, entre llenços de murada i torres, palaus senyorials i esglésies amb bones obres d'art, s'afanya en la indústria de la llep oleria: torrons i ametlles ensuerades.

Després, altres pobles alacantins i els gossos que fugen amb horror de les detonacions d'una festa vilatana de "moros i cristians".

El viatge pel Mestrat—al nord de Castelló—ocupa gairebé la meitat del llibre. Descriu Vilafamés, la roja, costeruda població del segle XVI. Alboacàcer, amb l'esglesiola de Sant Joan, romànica, que conserva un retaule gòtic, un Jesús bizantí de fusta policromada i el vas funerari que contingué la còrpora de Joan de Brusca, repoblador per manament de Blasco d'Alagó, aquell amb qui el rei Jaume I es desavenia. Catí, la vila d'ambient, hostal, edificis públics i particulars del segle XV, la del retaule de Jacomart, la dels industrials i comerciants que traficaven amb les repúbliques italianes... Catí: arcs ogivals, pedra treballada a cops de martell, records del cisma papal, de les lluites entre els cavallers Vilaragut i Centelles. Les veus en pro del comte d'Urgell per a rei de la Confederació catalano-aragonesa ompliren els carrers de la població.

I encara, la visita a Olocau del Rei, el poblet fronterer d'Aragó.

Tot el llibre és escrit amb estil periodístic acuradament. Pla i entenedor, sense gaires volades literàries, però sense res d'antiliterrari. Descripcions bellament fetes per a desvetllar el gust de viatjar.

CARLES SALVADOR

CONTES PER A INFANTS

Versió de l'anglès de Joaquim Reig

COL·LECCIÓ "L'ESTEL"
(VALENCIA)

Si la producció original és escassa en aquestes terres valencianes, la traducció era nul·la. No hem d'oblidar, però, el pomell de contes de Wilde, que traduí Adolf Pizcueta per al desaparegut "Conte del Diumenge". Qui demostrà tenir vocació de traductor fou el nostre cabdal poeta Teodor Llorente; però en vertir els romàntics els posà en llengua espanyola. L'escriptor Navarro Borràs ha traduït alguna cosa de Daudet. Total, quasi no-nens i encara espars.

Es ara "L'Estel" qui ofereix "als nens valencians orfes de narracions i contes, per causa de la nostra tragèdia pairal", un llibre format per una mena de contes folklòrics, propis de les terres del nord europeu.

Cal dir que això de contes propis del nord és ben relatiu, car el titulat *El ric mercader* que Joaquim Reig inclou en el seu volum, és prou conegut en aquestes latituds, i fins recordem que Josep Franquesa i Gomis el versificà amb el títol *Les tres preguntes* i amb xiques variants de l'anglesa versió. El cas demostra, una vegada més, que el material folklòric difícilment resta vinculat en un poble sinó que s'estén i campa per terres ben distants; res no vol dir, ni diu, en contra del llibre de Reig aquest aclariment, ans per contra, és una constatació que la tria és ben llesta i que els tals contes fàcilment poden arrelar ací.

Joaquim Reig, que ja ens havia fet conèixer unes viscudes estampes londinenques des de la "Taula de Lletres Valencianes", es mostra preocupat pels nostres infants. "I en meditar — diu en el pròleg — sobre la migradesa del nostre folklore, vaig decidir-me a traslladar a la nostra ben amada llengua alguna d'aquelles narracions que per als seus infants va produir la bella preocupació dels pobles nòrdics. I — continua — resultat de breus estones d'esbargiment espiritual, són les traduccions que segueixen."

I les traduccions que segueixen porten els títols ingenus i significatius propis d'aquesta branca literària: *El flautista encantat*, *El gegant de la fi del món*, *Jaume i el Follet*, *La Princesa-rentaplats*... i així fins a deu.

L'edició ha estat molt oportuna perquè ara ja és d'esperar no sigui perseguida la nostra llengua dins les escoles, i perquè aquest volum és un llibre excel·lent per a la lectura infantil. Cert que els xics no llegeixen valencià, però cert també que res bo no tenien per a llegir. El recull de "L'Estel", amb clara tipografia i normalment ortografiat, no pot rebutjar-se en nom de la Pedagogia. Com educatiu és immillorable. Té la valor intrínseca de la literatura folklòrica de prou més vàlua que no aquell altre llibre escrit massa expressament per al nen i que prou vegades el nen refusa. Hi ha tota una muntanya de literatura per a infants redactada amb la preocupació d'agradar, d'educar, de formar el cor. Paperassa detestable! En tastar-la els infants l'abandenen seguidament per a mai més no preocupar-se'n. Ningú millor que els mestres d'estudi per a mesurar la valor educativa d'un llibre. Sembla mentida que homes amb quatre dits de front caiguin, per necessitat industrials, a presentar llibres al mercat escolar complicadament inútils per a la formació de la infància.

En aquest pomell de contes nòrdics no res d'això passa, no res d'això pot succeir, com no res contrari als interessos morals dels infants hom troba en els volums, coneguts a bastament,

de Perrault, de Grimm, de Christian Andersen... Aquell i aquests són tots fills d'una mateixa branca i tenen una idèntica finalitat en ésser impresos, si hom els imprimeix bé, materialment i artísticament bé. No seran tan famosos com *El gat amb botes*, de Perrault, *La venedoreta de mistos* d'Andersen i *L'aigua de la vida* de Grimm, per exemple, però tenen encís, tenen poesia i aquell mínimum d'insenuïtat candorosa que tant atrau l'ànima infantil.

Nosaltres, personalment, en tant que mestres d'estudi, no sabriem oblidar aquest recull. Abans d'escriure el present article, hem portat el llibre a l'escola. Hem fet servir, primerament, el conte *Per què és salada la mar* i pot creure el lector que amb aquesta contalla s'ha despertat qui-sap-lo la imaginació dels deixebles i es combaté l'avarícia d'una manera tota nova. Els ulls dels infants eren ben plens de goig, els llavis de somris i el cor de bones disposicions. Ha estat una lliçó sense sermonari, això que tant deprimeix i avorreix el xiquet.

Excel·lentíssim, repetim, el volum

"Contes per a infants". Rònegament la darrera traducció — *Les pomes d'Asgard* — una llegenda de l'Olimp Escandinau, mostra de la imaginació dels primitius homes septentrionals — deixa de tenir, al nostre entendre, totes les condicions d'aptesa, car les actuacions dels déus mitològics escapen a la comprensió; són actes simbòlics que els infants no arriben a desxifrar. La llegenda, però, té caràcter, entra de ple en el meravellós, que tant captiva, i fa de bon llegir la cursa del falcó perseguit per l'àliga, o sigui: el gegant contra el déu.

Un llibre folklòric per a infants i — per què no? — per a homes.

Doneu a llegir als vostres fills aquests contes anglesos posats en valenciana, en catalana llengua.

CARLES SALVADOR

"La Publicitat" 17 juny 1930

LA POESIA VALENCIANA EN 1930

Aquest any els valencians no han parat la famosa *Taula de la Poesia* que era una exposició de versos encarpetats. Hi acudia el bo i millor dels nostres poetes. La inauguració era una festa. En una de les tantes, la Margarida Xirgu feu la lectura dels poemes. Després els valencians enamorats de les novetats literàries obrien les carpetes i feien lectura. Com que era una exposició d'art qui volia comprar un feix de versos els pagava i se'ls enduia a casa.

Enguany «L'Estel» s'ha encarregat de reunir els materials i en compte de la *Taula* ha resolt una antologia impresa i editada en el volum 7 de la seva col·lecció amb el títol que encapsala aquest article.

12 són els poetes que hi tenen versos en el llibre antològic. Ne falten, clar està, perquè de més d'una dotzena es poden replegar mostres dignes de tindre-les present. No ha estat, però, la culpa de banda de l'editorial, ans dels mateixos poetes que, somniadors, han deixat passar la ocasió i el terme d'envio mentre, segurament, cantaven.

No ha estat oblidat Daniel Martínez Ferrando, ni ell ha oblidat els seus companys de València des de les illes d'or catalanes, i això que fa massa anys no llegem res nou d'ell en les nostres revistes d'aquests últims temps.

La direcció de «L'Estel» ha fet bé de donar al públic el tast complex que forma el llibre. Amb ell a la mà hom podrà jutjar quines són les directrius estètiques dels poetes valencians d'ara, quin és l'estat del nostre llenguatge literari i quasi es podrà comprendre quin pervindre se li espera a la nostra poesia comptant en que som a les portes encara del renaixement de les lletres. Malgrat ésser el que firma la present lletra un dels que tenen poemes en aquesta antologia, bé pot dir que la poesia de València pot anar ja al costat de la de les altres terres de llengua nostrada, si bé no tenim, per dissort, el gran poeta que fassa girar l'esguard cap al sur a tots els catalans. Sense un Alcover, sense un Maragall, avui, no per això l'obra de l'actual jovent és despreiable. Sobre la base actual potser pujarà l'home inspirat que prenent la lira d'Ausies March farà vibrar el nostre verb al ritme sonor que escau a la tendra llengua nostra.

Per ara, noves cordes han estat posades a la citra llorentina. Res més fàcil de comprendre ho que saborejar els poemes d'Artola Tomás, d'Almela i Vives, de Navarro-Borràs i Thous. Aquests altíssims poetes amb els altres ferits per l'art poètica i la valenciania tenen les nostres esperances de que València, una vegada ha entrat ja de ple en el clos de la poesia catalana, no deixaran desemparada ni caiguda la nostra verba ritmada.

CARLES SALVADOR.

Setembre 1930.

Catalunya i València

¿Ja sou, valencià, de la Protectora?

per

Carles Salvador

Ja sou, vós, valencià resident a Catalunya, vós que heu votat l'Estatut, que us heu manifestat pels carrers de la ciutat i davant del Palau de la Generalitat perquè fos aprovat íntegrament l'Estatut, que heu enviat una tarja al senyor President, vós que desitgeu per a València una autonomia tan ampla com la que té guanyada la terra on viviu vós, valencià valencianista, vos català fill de pares valencians, ja sou de la Protectora de l'Ensenyança Catalana?

I què espereu? Voleu que els infants de València aprenguin de llegir i d'escriure en valenciana llengua, que tinguin una cultura geogràfica i històrica netament valencianes i que ells siguin ben valencians?

Ingresseu en els rengles de la Protectora. Formeu un nucli compacte de valencians i creu la Delegació valenciana. Amb les vostres quotes ajudareu la Protectora a estendre la seva actuació per terres valencianes. Davant la vostra patriòtica actitud els catalans residents al País Valencià ingressaran en aquesta Delegació, i tots junts, tots units com a germans i ben agermanats en un mateix ideal de cultura i pàtria treballarem perquè València, la nostra caríssima València, espolsi la son, es retrobi, s'alcí com ha fet Catalunya i aprovi el seu Estatut.

"Dia vindrà que serem tots uns", i hem d'ésser nosaltres valencians que vivim dins les terres valencianes i vosaltres valencians que sou dins les terres catalanes els que convençuts i il·luminats per l'ideal hem de donar les primeres passes per unir-nos.

No és l'Ebre el riu que ens separa,

ans ho és el Cènia, un petit riu sense altra personalitat que la geogràfica. Un accident ens separa, però sense profunditat ni importància. La terra a un costat i a l'altre del riu és la mateixa. Per damunt de la minsa corrent divisòria actual podem encaixar les mans i abraçar-nos fraterns. Vindrà un dia que els d'allà i els d'ençà del Cènia serem tots uns perquè la història de les dues terres és la mateixa, perquè l'idioma de les dues regions catalanes és un tot sol i perquè la voluntat, factor decisiu, serà ací i aquí la mateixa voluntat de viure junts i agermanats.

Per acreixer aquesta voluntat cal que l'ensenyament de l'Idioma i de la Història siguin normals en les terres valencianes. Cal que aquest ensenyament comenci demà i ca', per aconseguir tal cosa, que ingresseu avui mateix a les files de l'Associació de la Protectora i que demaneu una Delegació per a València. Vós, valencià protector, tindreu cura que l'ensenyament dels infants fóra fet segons les característiques i peculiaritats de les terres del sud.

Penseu que els infants de València no tenen llibres valencians, no tenen escoles valencianes. I sou vosaltres, valencians de Catalunya, els que heu d'ajudar a nosaltres, catalans de València, a tenir això que ja teniu i allò que tindreu per viure materialment i espiritualment dins les terres de la Catalunya estricta.

Valencians: per valenciania feu-vos socis de la Protectora, on trobareu altres valencians, pocs, que ja ho són.

Notes bibliogràfiques

"PINTORS DEL MESTRAT", d'Angel Sánchez-Gozalbo

per

Carles Salvador

La "Societat Castellonenca de Cultura" altra vegada, com a editora, i el seu jove animador Angel Sánchez altra vegada també, com a conscient erudit. Ara, amb una molt interessant contribució a la història de la pintura valenciana quatrecentista que va florèixer en la comarca del Mestrat.

Pintors de retaules, per tant. Pintors que residien a Sant Mateu i a altres viles i aldees del Mestrat: Alexandre Pintor; els Forner, Moreno, Plana i Vallserà; Valentí Montoliu i els dos Montolius, fills; Segarra i Joan Forment i Joan Montoliu — el darrer Montoliu? — i altres pintors, encara.

Pintura de l'any 1396 a l'any 1528. Anys d'esplendor artística, quan Sant Mateu, capitalitat espiritual i administrativa, esplendia per obra i gràcia del mecenatge dels Montesians. En allunyar-se els Mestres de Montesa decau l'art santmatevana, s'anulla, feneix. "Amb el casament de Ferran i Isabel i amb la incorporació de Ferran II del territori de Montesa a la Corona, Sant Mateu va perdre l'esperit i una vida anèmica va acabar amb la seva antiga importància" — constata, amb certitud, l'erudit autor d'aquest volum d'art i d'història.

¿I quina és aquella antiga importància comarcana?

"Els Vidal i els Valls eren representants a Sant Mateu i Salsadella de la poderosa firma toscana Francesco Datini; les llanes de Sant Mateu, de Salsadella i de Cervera, es colitzaven amb llurs noms de procedència als ports de Pisa i Talamone, i el bell catalanesc de tota aquesta contrada era familiar al Garbo florentí, als magatzems de Calimala." Així mateix Catí exportava a les ciutats itàliques els seus sollicitats productes. Indústries valencianes, comerç al llarg de la Mediterrània, riquesa. La riquesa material comporta el bon gust i el luxe. Els Mestres montesians, sobretot Pere de Thous, saben donar gran volada als neguits espirituals i floreixen les arts. I de les realitzacions que dels obradors sortien Sánchez Gozalbo estudia els retaulistes i els retaules.

Retaules de Vallibona, d'Albocàcer, de Vilafranca del Cid (Vilafranca del "Senyor" Jaume I, rei); retaules de La Mata, de Sant Mateu, de Xàtiva, de Salvassòria, de Les Torrocelles (Llucena), de Tolodella, de Castelló de la Plana, puix que escapades són les obres dels quatrecentista del Mestrat la fama dels quals passava llandes de viles i comarques.

La monografia es recolza en documentació llatina i valenciana inserida en un Apèndix i, també, en

un bé de Déu de cinquanta quatre planxes que reproduïxen, en magnífic tiratge del fill de J. Armengot de Castelló, els retaules i fragments de retaules analitzats en el cos de l'obra.

De la importància i transcendència d'aquest treball d'investigació i de crítica Joan Sacs haurà de parlar en algun lloc oportú, ell que és un artista, un crític i un historiador de l'art. Nosaltres donem l'avis de l'aparició del llibre perfectament imprès. Avis amb toc de clarí perquè la gent catalana giri una vegada més els ulls cap a València, la València que produeix estudis tan seriosos i tan carregats de ciència de la investigació artística com aquest que ens ocupa.

Avisem, només, però sentiríem remordiments si no remarcàvem: la connexió que té aquesta obra amb la de mossèn Betí "El pintor quatrecentista Valentí Montoliu", sobretot en quant fa referència al tal pintor i fills, així mateix retaulistes. L'estudi de l'art de Montoliu, pare, el qual es crea una personalitat tot fent barroquismes en fusionar en la seva original traça les escoles aragonesa, valenciana i catalana, ell que té l'obrador a Sant Mateu, vila col·locada en la cruïlla d'aquestes terres. Les tres trajectòries produeixen l'art de Montoliu, creador d'escola. Temperament inquiet es decanta a ampullositats i desproporcions. Influenciat per l'art flamenc pinta cares llarguerudes, de front ample, galtes estretes i barbes punxagudes, expressives i teles de tons verds, vermells i blaus, amb exornacions de luxe. Així hem vist, també, el retaule de Vilafranca del Cid que hom conserva a la Casa de la Vila portat aquí des de l'ermitori de la Verge del Llossar per a on Montoliu va pintar-lo en la XV.^a centúria.

Interessant aportació, documental, gràfica, crítica, a la història dels pintors — quatrecentistes — del Mestrat de Montesa en terres castellenques. Pintors de taules i de retaules, de draps de pinzell, de cofres i de retaules, de cartons per a vidrieres, de brandons... el cap de brot dels quals fou el Valentí Montoliu que si no és un Facomart o un Borrassà, féu una art ben destacada en mig de la pompa i de la riquesa santmatevana. El seu obrador entre els juristes, mercaders, manyans, argenters, ballesters, esmaltadors, vidriers i brocadors de la metròpoli de la comarca. L'escola de retaulistes que fundava triomfà fins que s'esllanguí, naturalment, en canviar de direcció la política valenciana i en aparèixer una nova art més adient als gustos del cinc-

“ Fontrobada ”

Novella de Lluís Sales Bolí

per

Carles Salvador

Alternació de llibres de literatura i d'investigació: heus ací la bella tasca d'un renaixement. Hem terminat la lectura d'una novella valenciana treta a la llum per la Societat Castellonenca de Cultura. I és que el lema de la Castellonenca és senzillament el d'anar lluny a poc a poc. *Festina lente*, diu la llegenda que envolta les quatre barres del segell de l'entitat. A poc a poc és va lluny, certament. Però el ritme de marxa dels amics de Castelló es va accelerant cada dia. Tretze anys de constant actuació intel·ligent han portat la creació, l'esclat d'una joventut de valors intel·lectuals valencianistes.

Avui qui de fora estant observi el panorama de les lletres valencianes ha de trobar, per força, que el nucli major, el fogar sempre encès és al nord del País Valencià. Certa vegada escrivíem, sentíem l'orgull d'escrivire, que de les tres comarques valencianes Castelló era la germana gran, mentre que la de València restava la mitjana no obstant tenir la capitalitat de l'antic regne.

Dintre el clos de les lletres la germana Castelló va assolint la capitalitat, i de qui és l'esforç és de l'entitat que abreujadament anomenem “la Castellonenca” amb el seu Butlletí d'investigacions i assaigs i amb la seva valuosa i acreditada editorial.

Fa poc, en aquesta mateixa pàgina donàvem compte d'una obra que estudiava els pintors quatrecentistes del Mestrat, i és avui que hem de parlar d'un llibre d'imaginació. I és que “la Castellonenca” s'interessa per tota obra de cultura valenciana.

Ara acaba d'editar una novella: *Fontrobada*. Autor: Lluís Sales Bolí Jove. Floreix dins les nostres lletres. Avui els nostres escriptors ja no comencen en espanyol com semblava obligat anys enrera. Es jove Sales Bolí i és a la part fronterera de la jove — ja no tant jove avui — literatura de les frisances i inquietuds espirituals i formals. *Fontrobada* no és una novella d'introspeccions, ni és afectada de modes, ni de subversions. El seu estil és pla, llis. La seva prosa llisca sense llusors imatjades, sense esgarriances poètiques; però clara, tranquil·la. Prosa descriptiva, ingènues dialogacions entre personatges que resten una mica boirosos, l'anècdota flueix d'entre els quadrets de costums comarcals.

Si l'autor fos home madur trobaríem que, naturalment, és lluny de la nostra època. Però Sales Bolí és jove-

dèiem avantguardisme. Per a escriure *Fontrobada* no li ha calgut altra cosa més que rodar unes bandes de documentals castellonenques i encaixar en ells uns joves una mica excursionistes i un altre tant plats-i-olles; unes fadrinetes enamoradisses que porten entre cella i cella un bolet deixat i tristament *provincià*. Ells i elles van vestits de sentimentalisme i porten enganxades a les espatlles les ales del barrilaire innocent.

Aquests personatges, qu en grup constitueixen l'únic personatge central de la novella, és cosa original en la nostra literatura. Fins avui la novella valenciana, construïda a base de paisatges hortolans com a fons, tenia retallades unes figures, quasi sempre tràgiques, uns personatges que, sobreposats o sobreclavats, resultaven, per contrast de volums, uns alts relleus, quasi bé escultures de diorama dinàmic. En *Fontrobada* els personatges resten en baix relleu, incrustacions als paisatges, més bé, i tota la novella pren una tonalitat blava, quieta, pentinada... Solament de tant en tant una punta d'*humour* o d'ironia il·lumina l'anecdòtic i fa badar el llavi que somriu.

Novella d'objectivismes, Sales Bolí ha retratat la Plana de Castelló. Ací la vida és fàcil. Els bancals rendeixen. L'horta és esplèndida. El sol, la llum, convida a la vida del camp. El maset i l'alqueria, habitacions de bell estar, procuren la recreació i l'alegria. Hi ha salut, humor. L'habitador de la Plana és optimista. Hom respira benestar; hom no té problemes, els *grans* problemes...

Aquests són els personatges i aquest l'ambient en què es mouen. ¿Si no fos pels petits neguits que l'Amor proporciona!...

No cal dir que una novella com aquesta, construïda amb elements simples i translúcids d'ànima feliç i d'escenari claudi el material llenguatge pren unes proporcions gegantines. I el nostre jove escriptor, qui per primera vegada publica una novella, ha curat l'expressió com calia. (No tant, però, que no puguem anotar unes marrades en deixar escapar unes tares, poques, que enlletgeixen la seva prosa neta i ben ordenada. Potser l'autor entén que els forasterismes *agarrar*, *xillar*, *renyir*, per exemple, són, més que espanyolismes, formes dialectals. Nosaltres som exigents i voldríem que la prosa de Sales Bolí fos, també, més que pulcra, pulquerrima. Deixant a

part aquestes fallides que prou trobem n escriptors de fama, volem remarcar que la prosa valenciana de *Fontrobada* raja pel brollador del li catalanesc sense que els dialectalismes, que tant afecten als escriptors valencians, desmillorin la frescor i la cristallinitat del raig verbal.

Escrivim, sempre, amb el cor a la mà. Doncs cor i mà enviem al novel·lador. Salut, valencià que vens d'incorporar-te a la redempció de València per les vies de la literatura!

nissim, i aquesta circumstància ens fa pensar si és que la sensibilitat més jove defuig ja les malures de la hipèrestèsia literària. Si és que som, en veritat, a les portes obertes d'un retorn a 1900.

Però ens fem la il·lusió que no. I en part, solament. Perquè en literatura com en modes, femines sobre tot, mentre els uns hi van els altres en torren. Sales Bolí no és dels que hi van—almenys en la seva primera novella—, a aquell paradís exuberant que

Actualitat de les idees pedagògiques d'Aribau

11 octubre 1932

Quan setmanes enrera presenciava jo l'Assemblea de la Setmana Final de l'Escola d'Estiu, on es discutia finament sobre el bilingüisme a l'escola, se m'acudia a la memòria unes paraules d'Aribau, llegides al volum "Art i Política", de la "Col·lecció Popular Barcino". Eren unes paraules més en defensa de la nostra tesi de ponència. Sembla estrany — i no ho sembla si hom pensa en la solidesa i en la profunditat de la cultura del precursor més il·lustre de la nostra Renaixença —; sembla estrany, dic, que l'artista i el polític Aribau donés fa cent anys unes raons ben actuals ara, en el precís moment de faisonar l'ensenyament de Catalunya.

Els ponents, i així també la totalitat dels companys — una sola excepció ens donava una major força de raonar — rebutjàvem el bilingüisme escolar. Motius extrapedagògics ens obliga a l'ensenyament d'una segona llengua. Aquesta, però, ha d'interferir la llengua materna d'una manera tal, que no sigui en perjudici de la intel·ligència dels nens. A l'escola hom ensenyarà una segona llengua, però no ha de fer-se bilingüe l'escola, perquè mentre duri l'edat escolar és bastant que l'infant entengui la segona llengua imposada.

Diu Aribau (pàgina 103 de "Art Política"): "Una cosa és posar-se en estat d'entendre una llengua, de traduir-la i de conèixer totes les seves bel·leses, i una altra cosa és arribar a parlar-la. El qui vulgui posseir les llengües mortes, i fins el qui vulgui reduir-se a la lectura i al coneixement dels autors de les llengües viues, en té prou d'assolir la primera d'aquelles dues coses, i, no aspirant

a més, es pot estalviar molta feina."

Naturalment que si l'escola primària catalana no té per missió l'ensenyament de llengües, ans la més alta, per sobretot la d'educar infants, a aquest, mentre sigui infant li bastarà d'entendre la segona llengua i els seus processos psicològics no seran malmenats per ordinacions extrapedagògiques.

Aribau tenia un concepte clar de ço que hom ha de fer a l'escola en relació amb l'ensenyament pedagògic de les llengües no maternes. I és que Aribau era un home ben format i un pedagog. Per assegurar-ho no cal més que llegir aquesta tria d'assaigs que la "Col·lecció Popular Barcino" ens dona, tot preparant la commemoració dels cent primers anys de l'"Oda a la Pàtria". Sembla editat expressament per a lectura de mestres. Els seus consells sobre quan hem d'interessar els infants pels apòlegs i els avantatges educacionals que per sobre els apòlegs tenen les paràboles o faules racionals; els seus mots sobre el descans; els divertiments que donarem als nois; els jocs que exciten la intel·ligència; els jocs gimnàstics i altres esbargiments a base de les arts mecàniques; l'interessant assaig sobre la bon acriança, i en fi, l'estudi sobre la teoria estètica de Schiller, fan del volum una obra de pedagogia.

No crec que cap mestre català vulgui prescindir d'aquest llibre, que amb un altre títol potser l'hauria impressionat més. Com a ciutadans contribuïrem a l'homenatge que hem de retre-li l'any vinent; però com o mestres el que menys podem fer és conèixer per lectura directa les

idees estètiques i pedagògiques del nostre primer — primers en diversos sentits — renaixentista.

I no és que "Art i Política" ve d'interessar rònegament un estament com és el dedicat a l'ensenyança, no; els assumptes d'educació són d'interès general. Els mestres serem millors educadors quan els drets del nen siguin qüestions ben vives dins la medulla del poble. I per al poble, per a totes les classes socials són els volums de la "Col·lecció Popular Barcino", i per tant, aquest dels darrerament publicats, i que ha passat al català el senyor J. dels Domenys.

En fer la tria d'assaigs d'Aribau, En Jaume dels Domenys ha emprat criteri molt just. Si l'Aribau del volum no fos el Bonaventura Carles de la famosa "Oda a la Pàtria", podríem creure que és un assagista que viu els canvis polítics d'aquests anys darrers. ¿Per a qui semblen escrits si no és per a homes d'ara els dos assaigs que obren el llibre? Mireu com van titulats perquè desitgeu llur lectura: "Fins a quin punt hom ha de sacrificar les opinions particulars a les lleis del país on viu" i "Deures dels escriptors en els temps immediats als canvis polítics". Aquest darrer, sobretot, diria's redactat davant els actes de persones i personetes dels anys compresos entre el 1923 i l'any de gràcia 1932.

I és que tots els grans homes, Bonaventura Carles Aribau entre ells, són de llur temps ensem que actuals en tota època.

CARLES SALVADOR

Poetes indis

EL "RAMAIANA" EN CATALA

per Carles Salvador

Allà als meus tendres catorze anys vaig fer-me una llista d'obres de lectura imprescindible. Entre les anotades hi havia l'epopeia "Ramaiana", atribuïda al poeta Valmiki. Jo no sé quina paraula amical oquina lectura va fer-me inscriure aquest títol a la llista d'obres que de dia en dia augmentava extraordinàriament. Tampoc no sé com ha estat el que jo no pogués conèixer-la fins ara. Potser sigui el viure isolat en un poblet de muntanya..., potser sigui l'haver gaudit força amb la lectura d'altres llibres..., potser el fet de no haver-la trobada en catalana llengua. Tant se val. Es el cas que ara la tinc damunt la taula, i acabadeta de llegir, gràcies a l'adaptació que C. A. Jordana ha fet per a la "Col·lecció Popular Barcino". I si bé Jordana no ens dona tota l'obra, almenys ens fa saber el fil principal d'ella i amb notes explicatives uneix fragments, i així l'interès del llibre no marra i ens descarrega de passatges secundaris que, segurament, afeixugarien la lectura.

Perquè el "Ramaiana", tal com ha arribat a la seva forma actual, sembla que no és obra d'un sol autor. La primitiva història, creació d'una sola ment, com es diu en el pròleg d'aquesta adaptació, ha anat creixent segles a través amb les interpolacions de devots estudiosos. Separar, doncs, de la principal les secundàries narracions és descarregar l'epopeia d'aquelles pàgines que podrien ésser massa carregoses.

La vida tota de Rama, príncep indi, és exemplar, modèlica, simbòlica. Fill que reverencia el pare, marit digne i enamorat, virtuós en la desgràcia, coratjós i valent en la guerra... La seva companya, Sita, és també un personatge símbol. Pels simbolismes que hi conté i per l'aplec de llegendes i tradicions que s'hi troben, el "Ramaiana" és una obra de moralitats. No caldria ni dir que segles i religió ens separen de l'època en què el poeta col·loca el seu príncep; però els sentiments pels quals es mouen els personatges són els sentiments d'ara, i llurs ànimes accionen i encara reaccionen com nosaltres. Les virtuts — forces eternals — no han canviat.

Com en tota obra literària índia farcida de simbolismes, la botànica té, en el "Ramaiana", intervencions principalíssimes. Es clar que Rama, l'esposa i el germà viuen catorze anys dins la jungla, exiliats, i que ells han de valer-se, per a acampar, dels arbres, de les herbes, de les flors i dels perfums, i que la Natura els és una germana gran que va des-

cobrint secrets... Es clar que l'Índia posseeix les més poètiques llegendes basades en les herbes i en les flors. I aquesta Índia del "Ramaiana", que ja és llegendària als mil anys abans de la nostra era, no podia venir al català sense les meravelles de les plantes, sense els esperits, que no sols viuen entre les flors, com ara són els gandarves, músics celestials, sinó que més que entre flors viuen entre els perfums florals, que beuen, prenen com aliment, per poder fer llur vida.

El meravellós té, per tant, la seva bona part en aquesta història d'enamorats sublims i dreturers. Són les meravelles que ja coneguérem a "Les mil i una nits"; però això no resta res a la part humana de la història. Per contra, dona a l'anècdota un major sentit poètic, de paradís terrenal intervingut per esperits angèlics i diables malfactors.

Caldria, sembla, remarcar les traces que el poeta demostra posseir en descriure la sangonosa i aferrissada batalla resolta entre els amics de Rama i els del rei de la illa de Ceilan. Podem dir que la tal acció bèl·lica és, senzillament, "homèrica"; tal és el detall descriptiu, el coratge dels guerrerjadors que, ajudats per la màgia de les herbes guaridores i els núvols que els isolen i fan invisibles, la trista guerra pren una grandesa i una intensitat que només una veritable imaginació de poeta pot concebre i explicar.

L'epopeia acaba bé, naturalment, segons els desigs moralitzadors. Triomf de la bondat, de la puresa i de la justícia. I llavors, en ésser rei de l'ample imperi el valerós Rama, és quan tota l'Índia gaudeix de la felicitat.

Llegit el poema, que ve al català amb una prosa literària de primer ordre i amb pàgines antològiques d'una beutat insuperable dins l'estil, m'he preguntat si aquella paraula amical o aquella lectura de la meva infantesa tenia raó suficient per a aconsellar el "Ramaiana" com a llibre d'imprescindible lectura. I he respost, alta la veu, alegre el cor: Sí.

Lectura cobejada d'anys, ha satisfet, ara, el meu viu interès, que sols dormia al fons del sac dels desigs incomplets. Quants catalans, com jo mateix, esperaven una edició nostrada d'aquesta singular obra mestra? Tots podem ja assaborir les bel·leses líriques i morals que s'hi contenen. Oh, aquesta prosa rítmica — no monorrítmica — de C. A. Jordana, adaptador!

16 octubre 1939

Els llibres i la Història

La historiografia i València

per

Carles Salvador

Espigolar per les Cròniques i Històries de l'Antiga Catalunya no és cosè fàcil si hom vol obtenir un tot harmònic; i no obstant Ramon d'Alòs-Moner hi ha reeixit, i ens ha ofert amb el primer volum de les *Crestomaties Barcino* uns fragments, cronològicament col·locats dins el llibre, que donen un sentit de totalitat i d'unitat a les terres de llengua catalana que avui són dividides i separades en Estats, regions i províncies.

Aquest sentit de la totalitat del territori català no és fill només de les paraules de Muntaner que resumeix en explicar l'exemple de la mata de jonc, ni d'altres paraules que podríem marginar al llarg de les Cròniques, ans ho és de l'esperit que anima i vibra en cadascun dels monuments de la nostra Historiografia nacional.

I gairebé en cadascun d'aquests documents antics, que ben bé podem dir són la caixa de cabdals polítics del nostre nacionalisme, es troba, naturalment, els fets d'armes i de govern relatius al País Valencià. I és això, principalment, el que volem remarcar ara; perquè els valencians sentiran parlar i parlaran sovint de Jaume I, de Muntaner, ciutadà valencià, de Vinatea, de la Unió de cavallers aragonesos i valencians contra Pere III, de l'assassinat del comte d'Urgell dins el castell de Xàtiva, però pocs coneixeran per lectura directa les pàgines de les Cròniques que reporten aquests i d'altres fets corresponents al País Valencià.

R. d'Alòs-Moner i l'Editorial Barcino ens ofereixen en un volum un tast de totes aquestes velles històries, i si bé és veritat que interessin molt als lectors d'enllà de la mar i d'enllà del Cènia, també ho són d'interessants per a nosaltres, els del riu ençà. I si ens és oferta una selecció tan excel·lent, el que almenys devem fer és acceptar-les i assaborir-les. Gustar devem aquesta *Historiografia* i anar, després, directament a la lectura total de les Cròniques.

Com comença aquest volum? Doncs pels fonaments; per la *Crònica de Pere Ribera de Parpejà*, qui reporta els orígens de Catalunya, les conquestes de Carlemany sobre les terres de sarraïns. I com acaba? Amb el *Dietari del Capellà d'Alfons IV*, el Magnànim, d'autor valencià segurament. Aquest volum conté solament l'entrada d'Alfons a Nàpols, però el *Dietari* és ben bé de coses de València. El canonge Sanchis Sivera pretén d'identificar el capellà anònim, autor del *Dietari*, amb Melcior Miralles, capellà de la Seu Valencina. Potser no és fàcil la identificació, per quant el *dietarista* del segle XV té poc de la seva persona. Però en una d'aquestes pàgines declara que ell feu un albarà a mossèn Nofre l'hañez en fer donació a aquest d'un calze que substituïa un altre que fou furtat al dit mossèn Nofre en voler dir missa en l'altar del Pilar de Jaume Enximenet, notari. I si s'hagués trobat aquest albarà? La signatura al peu ens donaria el nom del capellà autor del *Dietari* d'Alfons IV.

Vegeu com interessin aquestes manuscrites que a poc a poc van donant-nos els estudiosos i els editors. Vegeu com interessin aquests fragments... Ací trobareu com En Jaume I descriu el descobriment del complot del Puig, que uns cavallers i homes honrats havien tramet per a no prosseguir la conquesta de València. Assabentat d'això, bé voldrà saber el lector com va anar el setge de la Ciutat i com fou ferida, a punta de sageta, la noble testa del fundador del nostre País.

Sembla que Ramon d'Alòs-Moner hagi espigolat les Cròniques bo i tenint fix el pensament en les necessitats espirituals de nosaltres valencians.

Ja sé que no és possible donar un resum d'història catalana i deixar a un costat aquesta terra del sud; que tant val dir valencià com atalà. Però bé cal remarcar la catalanitat de València, si per altra cosa no, per anar familiaritzant el concepte d'unitat racial que tant d'esperits rebecs no admeten encara al meu país, segurament per un pòsit insospitat d'infiltració castellanista als plecs més pregonos de l'ànima.

L'espirit d'unitat de les terres catalanes que manifesta Guillem de Vinatea — segons la Crònica de Bernat Descoll intervinguda directament pel rei i per això dita *Crònica de Pere III* — és una mostra de com els ciutadans valencians sentien la unitat territorial. Cosa sabuda és que el rei Pere, per influència d'Elionor de Castella, tractà de fer donació perpetua a favor de l'infant En Ferrando, de les poblacions de Xàtiva, Alcega, Murvendre, Maella, Borriana i Castelló, ço és, desintegrar de l'Estat català algunes viles i ciutats valencianes. En protesta, el país féu alçament. Algunes viles volgueren lapidar els comissaris reials. Guillem de Vinatea, que era home esforçat assenyalat a la ciutat, digué — present el monarca — "que molt se meravellava del senyor rei, e de tot son consell, que aitals donacions faés ne consentís, com havia, car allò no volia dir sinó *totre e separar lo regne de València de la Corona d'Aragó*". En Pere comprengué que havia estat mal aconsellat i revocà les dites donacions "E lo senyor rei ho féu durament, car volguera que tots aquells qui açó aconsellaven fossin castigats bé, per lo mal consell que li daven, qui era destrucció e perdició del dit de València, e per consegüent de la corona d'Aragó".

En la mateixa Crònica trobarem el com i el perquè de l'alçament que es féu a València contra Pere III, motivat per la Unió de magnants aragonesos i valencians, i de la humiliació que al rei féu un barber apellat Gonçalbo, canitost d'un grup, burleta i insultador, tot cantant i ballant. A aquella cobla

"Mal haia qui se n'irà
encara ni encara"

del barber cantador, respon el rei, abans de fer-lo arrossegar per la ciutat:

"E qui no us rossegarà
sus ara e sus ara?"

és a dir, tot seguit. En Pere es venjà així de Gonçalbo i d'altres. I conta el mateix rei que féu fondeja la campana de la Unió i féu beure als unionistes el metall de la campana, "la qual estava en la sala de la Casa del Consell de la ciutat, qui és prop de la Seu. E com aquesta campana repicava, los conservadors de la Unió e tots els altres qui eren diputats als actes d'aquella, s'ajuntaven de content".

L'assassinat de Jaume el Dissortat, que ens reporta *La fi del comte d'Urgell*, d'autor anònim de la segona meitat del segle XV, ens esferceix encara avui. Cert, el crim del castell de Xàtiva — el rei de Navarra i els infants Pere i Enric, oïegaren el darrer comte d'Urgell — és l'extinció de la dinastia dels nostres reis. El relat (pàgina 183 i següents) d'aquest primer volum de *Crestomaties Barcino* realista, dramàtic, emocionant, és una immolable pàgina de lectura per a valencians. Les veus d'angoixa de la nit del primer de juny de 1433; nit terriblement històrica per a nosaltres, que ens commou com a homes i com a catalans, haurà d'ésser un dia o altre nit de dol de tota la Nació alliberada i la primera raó històrica del republicanisme de la Catalunya Gran.

LLIBRES ESCOLARS

Un nou manual pedagògic de Jeroni Marvà

per

Carles Salvador

Ara que a les escoles catalanes ha d'ésser ensenyada la nostra llengua, ara ve aquesta nova gramàtica de Marvà (volum I dels "Manuals Escolars Barcino") per facilitar la tasca.

Es, com ha d'ésser, un curs pràctic. Jeroni Marvà ha emprat ací una metodologia que sabem bona per haver-la practicada ja, atenent-nos als seus utilíssims "Exercicis de Gramàtica Catalana" (volums 24, 37, 45, 48, 53 i 57 de la "Collecció Popular Barcino"), els quals, amb el volum titulat "Clau dels Exercicis", formaven un excel·lent curs. Calia, però, donar unitat a allò que formava diverses parts, i en aprofitar una gran part de materials d'aquells exercicis, ha estructurat un curs complet de la nostra llengua. Es un curs mitjà que respon a un pla lògic de l'ensenyament.

Abans no entra l'alumne a l'estudi de la Fonologia, Marvà li dona, e una interessant introducció, una exposició de l'àrea on és parlada la nostra llengua, del nombre d'habitants que la parlen, de l'origen de l'idioma, dels períodes de màxima esplendor literària, de la decadència i el renaixement, així també un interessant apartat revelador de com és format el fons principal de la llengua i les aportacions diverses que han restat catalanitzades per l'ús. Es una visió de conjunt que cal donar als alumnes estudiosos abans de començar l'estudi gramatical perquè puguin copsar la grandesa i la importància de l'idioma.

Els professors que emprin aquest "Curs pràctic de Gramàtica" faran bé de dedicar atenció a la nota preliminar, on ja resalten les excel·lents condicions didàctiques de l'obra. I així mateix tots aquells que, allu-

nyats dels centres urbans, el prenguin per guiatge en llurs estudis de català per correspondència.

Els exercicis gramaticals són nombrosos en els diversos capítols del "Curs", i no s'hi deixa cap particularitat sense el corresponent exercici. Es l'única manera d'aprendre'l. Aquelles antigues gramàtiques que sofriem a les Escoles oficials, fardides de regles, però sense una invitació a girar un singular en plural, per exemple, com són lluny d'aquesta Gramàtica pràctica! Res no es deixa de practicar. Es una solució lògica la que ens ofereix. Si hom aprèn llenguatge parlat practicant; si hom aprèn llenguatge escrit practicant, lògic és que aprengui Gramàtica tot practicant aquestes dues maneres plàstiques del llenguatge.

Si Jeroni Marvà, en fer la geografia de la llengua, ens diu que tant és parlada a la Catalunya estricta com a València, al Rosselló i a Mallorca, en proposar exercicis de Prosòdia es recorda de totes les principals formes dialectals del catalanesc. I després d'invitar l'exercitar-se en la correcta transcripció de fragments de literats catalans estrictes, hom hi troba material de la variant valenciana amb una poesia del nostre mai prou lloat Teodor Llorente i material mallorquí extret de l'obra de Miquel Ferrà.

Es, doncs, un "Curs pràctic" apte a tots els catalans. Una obra que anirà més enllà de les fronteres de la Generalitat autònoma per a servir els interessos espirituals, totes les ànsies de posseir el mecanisme gramatical de la nostra llengua, dels homes que formen el cos d'aquesta Catalunya Gran que ara comença a redreçar-se.

MISTRAL I LLORENTE

per CARLES SALVADOR

El volum vuitè de l'editorial "L'Estel" ve una mica tard. —Es que som tocatardans els valencians?— Ve tard perquè els de "L'Estel" volien publicar-lo en 1930, data del centenari mistralià. Semb'la, però, que aleshores la política desplaçà altres tasques i els que s'havien de preocupar del llibre dedicaren els seus millors esforços al Valencianisme doctrinal i a la República. La revista *Taula* prou que preparava l'aparició d'aquest volum com a final dels assaigs que publicava mensualment. Però *Taula* plegava també les ventalles en espera d'una altra ocasió propícia que ja no deuria tardar més.

I és a darreries del 1932 que podem llegir les pàgines del "Mistral i Llorente", pàgines on són mostrades les relacions ideològiques, literàries i personals entre el poeta Mistral i el poeta Llorente.

Es sabut que Frederic Mistral féu amistat amb força escriptors de totes les variants de la llengua d'Oc i que ell sentia poc, o no gens, la política i que els escriptors catalans, que tant o més que literats eren patriotes, arribaren a perdre el contacte directe amb l'autor de *Mireia*. De tot aquell estol de felibres catalans i valencians solament Llorente va mantenir-hi una correspondència assídua. En tombar el segle XX, els felibres d'enllà els Pireneus pregunten sovint al poeta valencià detalls, notes i normes que prou millor que Llorente podien respondre els companys de Barcelona.

Això té una clara explicació. Llorente no sentia altra política que l'espanyola (fou diputat a les Corts del partit conservador); és a dir, no advertia l'aspecte polític de la renaixença literària, de la qual aleshores ell era el caporal. I si l'advertia, o bé la rebutjava o bé s'hi entusiasmava.

Mistral afirmava que el moviment dels escriptors del migdia francès era exclusivament literari, i de cap manera polític. En aquest aspecte—el fonamental per a nosaltres—Mistral havia de confraternitzar amb Llorente i havia d'elogiar, com ho féu, les "idees templades" del felibre valencià.

Collocats els dos caporals en aquest terreny no és estrany que en no fer literatura s'oblidessin de la llengua vernacle. Mistral escriví a Llorente en francès. En 18 de gener de 1904 li diu: "*Mon cher et excellent ami, nous avons reçu les deux "cajitas" de délicieuses mandarines...*". I un any més tard: "*Remerciement affectueux au cher et glorieux félibre de Valence pour son "buen año"*".

Les relacions entre Mistral i Llorente ens han estat plenament útils. Mistral aportava unes preocupacions filològiques que Llorente no defugia. Erem xiquets i ja ens interessava la polèmica que Llorente mantenia amb els escriptors populars, per dignificar la morfologia i les grafies. Recordem que aquestes preocupacions gramaticals culminaren en Nebot, qui escriví una original Gramàtica valenciana. Més tard el P. Fullana Mira, bon amic de Llorente, més estudiós i més científic que Nebot, ens donava unes normes ortogràfiques i una Gramàtica més viables.

Llorente sentia la necessitat que algú redrecés el verb del poble. Anteriorment havia escrit aquells versos vibrants sobre la nostra llengua: "*...menyspreada en ma boca ja fa anys la contemple,—i no tinc, per parlar-la, més llei, regla ni exemple,—que els batecs de mon cor*". Aquesta fervor per l'idiom, encomanada als altres poetes i escriptors, ha fet néixer tot un

moviment polític que avui culmina a les pàgines de *El Camí*.

Siguin quins siguin els motius de l'amistat entre el poeta provençal i el poeta valencià; siguin quines siguin les constatacions del sentiment patriòtic d'aquests dos grans homes, el llibre que acabem de llegir l'hem de guardar respectuosament. Es un índex del moviment ascensional del valencianisme. Si dels tres escriptors valencians que formaren part de l'organització dels felibres solament Llorente fou constant col·laborador, felicitem-nos-en, puix que ell és l'única via per on es mantingueren relacions amb els moviments polític i literari de Catalunya fins constituir el nexce que encara perdura potser ampliat i millorat.

I si ara T. Llorente i Falcó, fill del poeta Teodor Llorente, ha historiat un angle de la renaixença valenciana, dia vindrà en què es podrà fer la història de les actuals relacions dels escriptors-polítics valencians amb els seus bons germans de Catalunya estricta.

Valencianisme literari

En aquestes dues targes es veu que Llorente tampoc no escrivia a Mistral en valencià, puix que no li enviava unes "caixes de mandarines", sinó unes "cajitas", i fins usava de l'espanyol per a les diades sentimentals del Cap d'any. ¿Com s'ho arranjava en aquests dos capdavanters d'un mateix moviment renaixentista literari per poder-se comunicar amistosament emprant uns idiomes que, a part la política, no eren els dels seus veritables amors?

Per altra part cal considerar el que aquests homes han fet, inconscientment si voleu, en favor del desvetllament polític tot fent literatura. Llorente ha fet possible els Duran i Tortajada i els Martínez Ferrando, així com aquests han fet possible l'Almela i Vives i Thous Llorens, els polítics valencianistes d'ara i els separatistes que van creixent. De més a més, sense el Llorente de *La barraca* no ens explicaríem el 75 per 100 de l'actual poesia valenciana.

La lluita per l'idioma

El bilingüisme al País Valencià

Cada any els mestres oficials del País Valencià i del Regne de Múrcia federats, vés a saber per què, sota el nom de Regió de Llevant, es reuneixen en assemblea. Aquest any les reunions han estat fetes a Castelló. Temes a tractar, diversos; alguna lliçó pràctica desenvolupada per mestres especialistes; conferències, visites a museus, a centres fabrils...

Entre les ponències una de viu interès: "El bilingüisme a l'escola". El sota-firmant fou encarregat d'exposar-la. Però abans de fer-ho, com que les conclusions havien estat redactades i repartides en valencià, es féu una atmosfera densa contra el tema, contra les conclusions i contra el conferenciant. En parlar en valencià es produí un fort aldarull. El promovien castellans i murcians. I mentre uns cridaven "Viva España!" altres cridaven "Visca València lliure!" Alguns mestres forasters es retiraven del Paraninf de l'Institut en senyal de protesta perquè empràvem la nostra llengua.

Els organitzadors de l'Assemblea intervingueren i la conferència fou pronunciada en espanyol. En discutir les conclusions els contraponents feren lluir alguns tòpics polítics però no cap raonament pedagògic.

En clausurar-se l'Assemblea el secretari donà compte de les conclusions aprovades que no són les discutides i que han estat redactades per no sabem qui. El mateix ponent no les coneix encara ni sap quins senyors s'han reunit per a produir-les a espatlles de l'Assemblea.

Tot això semblarà irreal als mestres de Catalunya, però és un tros d'història del moviment valencianista. I és que ací, al País Valencià, hom no sent encara prou les veus de la terra i força mestres no coneixen prou els drets de l'infant. En parlar-los del Congrés de Luxemburg i en esmentar els noms de Dàvid Jhon Saer, Hugues i Smith, per exemple, i en recordar llurs treballs, enquestes i rapports, els mestres, la majoria dels mestres de l'Assemblea, no sabien de què anava. I contra els nostres postulats pedagògics s'aixecaren els punys closos, els ulls s'irritaren i aparegueren aquells viques a Espanya que feien olor d'analfabetisme.

Les conclusions, que foren millores pel company Enric Soler Godes (becari per la Generalitat en la darrera Escola d'Estiu i escriptor premiat — tres premis d'un cop — en el Concurs de reportatges de

l'infant estigui en possessió de la seva llengua materna; i aquesta serà la vehicular de l'Escola.

3.ª Es considerarà punt inicial per a l'ensenyament d'una segona llengua quan l'infant sabrà llegir en la seva llengua materna amb una rapidesa de 100 mots per minut d'un llibre de lectura corrent; ha de conèixer el significat d'allò que llegeix contestant bé, almenys, el 60 per 100 de les preguntes que se li facin sobre el text elegit i a base del lèxic mateix del text; ha d'escriure al dictat de la seva llengua materna amb un màxim de 35 per 100 d'errades.

4.ª L'ensenyament de la segona llengua, a partir d'aquest punt inicial, s'intensificarà gradualment i pedagògica fins que la vida escolar sigui repartida entre la llengua materna i la segona llengua, destinant la meitat del temps a cada una de les dues llengües. L'ensenyament de la segona llengua es farà dins el temps destinat a aquesta llengua.

5.ª Per assegurar l'ensenyament de la segona llengua és condició indispensable que els mestres de la nostra regió coneguin amb la més gran perfecció la llengua valenciana i l'espanyola.

El company senyor Soler Godes demanà la creació de càtedres de valencià a les Normals i, donat que la base sisena de la llei d'ensenyament autoritza l'ensenyança de la llengua materna allà on aquesta sigui diferent de l'espanyola, que les Associacions "provincials" valencianes creessin cursets de valencià.

¿Què ha estat d'aquestes set enraonades conclusions? No se sap. El mateix ponent no sap més que han estat destroçades per uns senyors que no coneix.

***

El 23 de desembre el "Centre d'Actuació Valencianista" obria una exposició de pintura, escultura, dibuix i art decoratiu. Durant els dies d'exposició el senyor Gaspar Polo conferencià sobre "Ceràmica valenciana" i el senyor F. Escrivà Cantos, sobre "Art modern".

El dia 2 de gener l'"Agrupació Valencianista Republicana" obria una Fira d'Art. Pintura, escultura, carpetes amb dibuixos.

A remarcar: els artistes titulen llurs obres en valencià. Els grups valencianistes compten amb força artistes joves. I és que ací a València com aquí a Catalunya, cada artista jove és un veritable irradiador

de sentiment patri.
 ¿Recordau aquell pintor valencià, Umlet, que signava llurs teles sota el senyal de les quatre barres? Allò, que podia ésser fet per engrèscar els compradors en temps de la Dictadura, ja no té res a veure amb l'es-cultura decorativa "Germanor", de Manuel Hernández: uns coloms de guix, les quatre barres i l'estrella solitària.
 I ara, qui tingui enteniment que entengui.

CARLES SALVADOR

"Mirador") deien així:
 1.ª Es un fet biològic del nostre País Valencià l'existència d'infants de llengua valenciana i de llengua espanyola. L'ensenyament a l'escola primària, per tant, ha d'ésser monolingüe a base de la llengua materna, per a no destorbar el descabellament de l'infant.
 2.ª Si per raons extrapedagògiques hi hagués necessitat d'admetre a l'escola primària alguna altra llengua l'ensenyament d'aquesta segona llengua no ha de fer-se fins que

a Les Lletres i les Arts

VALENCIA RENAIXENT

Per l'ensenyament en llengua materna

El gué ub- as- lla- ma- que molt a lde- es als Ciuti- ni gua ios- nom de ona, nest urt, pa- T 3- i- a - 1 - 2 - 3 - 1

Heus ací el text de les conclusions de la ponència del benemèrit patriota Carles Salvador, llegit a la Setmana Cultural Valenciana:

I

Qüestions de principi

1: L'ensenyament a l'escola primària ha d'ésser monolingüe i a base de la llengua materna dels infants. - 2: La introducció d'una altra llengua en l'ensenyament primari no ha de fer-se fins que l'infant estigui en possessió de la llengua materna.

II

Criteri d'adaptació a un Estatut de l'Autonomia del País Valencià

1: L'ensenyament primari serà gratuït, obligatori, laic i coeducatiu per a tots els infants del País Valencià d'edat escolar. - 2: Serà obligatori l'ensenyament de la llengua espanyola en les escoles d'ensenyament primari si és de terres de llengua valenciana, i la valenciana en les escoles de terra de llengua espanyola. - 3: Els mestres d'escoles del País Valencià hauran de conèixer amb la més gran perfecció la llengua valenciana. - 4: A la Universitat, Instituts, Escoles normals, Escoles de comerç, etc., hi haurà càtedres obligatòries de Llengua, Literatura, Geografia i Història valencianes.

III

Orientacions pedagògiques per a l'ensenyament del llenguatge a base de la llengua materna dels infants

1: L'ensenyament del llenguatge

comporta totes aquelles pràctiques i elements d'estímul que conduïxen l'infant al domini de l'expressió a base de la paraula parlada i escrita. - 2: L'ensenyament del llenguatge serà enterament pràctic i es basarà en els fets vius d'expressió i en el de les obres literàries que estiguin dins dels interessos dels infants. - 3: Fins que el xiquet no estigui en possessió de la llengua materna, la Gramàtica no s'ensenyarà a l'infant d'una manera sistematitzada. - 4: L'ensenyament del llenguatge començarà així que l'infant ingressi a l'escola, perquè sigui una continuació de l'aprenentatge espontani que l'infant ha fet en l'ambient familiar i en altres medis socials.

IV

Sobre el material escolar per a l'ensenyament del llenguatge

1: El llenguatge viu als llavis d'infants i mestres és el principal material d'ensenyament. - 2: Tot l'ensenyament del llenguatge serà dirigit per a preparar la composició; però es procurarà no donar mai temes de composició superior a la capacitat psíquica dels infants. - 3: La lectura d'obres literàries ha d'ésser un mitjà d'adquisició de llenguatge. - 4: Per a la major facilitat de la tasca del mestre s'utilitzaran quaderns, fulls amb gravats, gramàtiques, etc. La preparació del material per a l'ensenyament del llenguatge hauria d'ésser realitzat per tècnics que tinguessin ben present els interessos espirituals de les escoles valencianes."

ITINERARIS

a tots els catalans un interès extraordinari. La personalitat gloriosa de Bo-

LA PUBLICITAT

UN LLIBRE CADA DIA

"Poliglòtisme passiu"

per DELFI DALMAU

[Publicacions de "La Revista", Barcelona, 1936. - 3'50 ptes.]

★

"Hem de girar el timó del poliglòtisme". Heus ací l'afirmació rotunda que fa aquest professor d'idiomes que es diu Delfi Dalmau. Cal girar-lo perquè fins avui el poliglòtisme que hom ensenya a escola i acadèmies és l'*actiu*, és a dir, que hom aprèn idiomes amb l'esperança de parlar i escriure perfectament dues o més llengües; hom vol penetrar els diguem-ne secrets d'uns quants idiomes, comprendre llur ànima i esdevenir la persona culta que el vulgar s'ha imaginat que és. Hom vol posseir uns quants idiomes per poder captar la cultura feta amb tals idiomes. I les acadèmies, les escoles fan l'ensenyament dirigit a conrear aquest poliglòtisme *actiu* que és pertorbador.

Però hi ha una altra mena de poliglòtisme, dit *passiu*, més útil i que no pertorba. És el de la persona que s'accontenta a entendre dos o més idiomes.

Tota persona veritablement culta ha de posseir a la perfecció el seu idioma nacional. En aprendre un segon o un tercer idioma les interferències minven la perfecta possessió de l'idioma nacional, apareixen els barbarismes en la primera llengua, i qui pensava millorar la pròpia cultura es troba, de fet, amb una cultura minvada. Causes? El poliglòtisme *actiu* que ha practicat. Amb el poliglòtisme *passiu* la persona veritablement culta no rep interferències idiomàtiques, i la seva natural expressió no pateix, i la seva oració i la seva escriptura resten netes de tota mena d'influències forasteres.

Els oradors i els escriptors que s'expressen en una llengua altra que la nacional seva, no obstant tenir privilegiades condicions lingüístiques, mai no es produeixen com un natural de la llengua aliena. I els escriptors i els oradors bilingües cometen errades en tots dos idiomes, puix que l'un interfereix l'altre.

Com es veu, la tesi del professor Delfi Dalmau és interessantíssima. Doncs bé: els raonaments i la defensa del poliglòtisme passiu són tan rotunds i clars que el lector del seu llibre resta plenament convençut, i hom voldria que aquest problema fos resolt aviat, per tal que hi hagués "un xic més de cultura a Catalunya i al món".

Els qui ja ens havíem adonat de l'existència d'aquest problema havíem anat replegant les observacions fetes per homes representatius. Quan la "Col·lecció Popular Barcino" publicà el recull d'assaigs de Carles Aribau *Art i Política* (num. 81) veiérem com el pare de la nostra renaixença literària havia donat la norma per a resoldre la qüestió de "L'oblit de la llengua llatina". Diu Aribau (pàg. 103): "En lloc d'aprendre a entendre el llatí, aprenem a parlar-lo". I és que entendre una llengua, viva o morta, és profitós, fàcil i assequible.

El problema té, però, una segona part: la didàctica a emprar. Aquesta segona part preocupa el professor Dalmau i el fa escriure: "No sé que hi hagi hagut ni que hi hagi al món, encara avui, cap centre docent on l'ensenyament de llengües modernes sigui orientat en sentit de poliglòtisme passiu". Nosaltres recordarem que el mateix Aribau escriu: "Un bon diccionari, una lectura contínua, un anàlisi de les clàusules amb l'ajut del preceptor, una traducció interlinear i unes quantes regles menaran naturalment el deixeble per un camí d'amenitat a la intel·ligència de l'idioma que hom vol saber". I seguidament recorda que el Dr. Ballot, eclesiàstic barceloní, aplicava aquest mètode, que avui diríem del poliglòtisme passiu, amb un èxit venturós, a la gramàtica llatina.

No sabem si un altre pedagog en seguir la didàctica de Ballot tan simplement exposada per Aribau, obtindria així mateix èxits venturosos. En cas negatiu, caldria assajar altres procediments per a obtenir uns mateixos resultats. El Dr. Ballot fóra, sempre, un precursor que caldria estudiar per les seves obres o bé per les obres dels seus alumnes.

Cal girar el timó del poliglòtisme, senyor Dalmau. I bé aniria que fos Catalunya el primer poble que resolgués aquest problema que vós plantegeu, ja que el propugnador del poliglòtisme passiu, el Dr. Ballot és, com vós i com jo, català.

CARLES SALVADOR

